

İlkokul Matematik Ders Kitaplarında Sosyal Değerler*

Social Values in Primary School Mathematics Textbooks**

Ömer ŞAHİN, Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi.

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye.

mersahin60@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-7449-3627>

Kübra TUĞRUL, Öğretmen.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye.

kubraturul@hotmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-5949-2279>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 13.09.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.01.2020

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2020

Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atf/Citation: Şahin, Ö. & Tuğrul, K. (2020). İlkokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (39), s.173-208. <https://doi.org/10.34234/ded.620309>

* Bu çalışma 11-13 Temmuz 2019 tarihleri arasında düzenlenen "International Conference on Mathematics and Mathematics Education" isimli konferansta sunulan bildiriye dayanmaktadır.

** This study is based on the paper presented at "International Conference on Mathematics and Mathematics Education" held between 11-13 July 2019.

Öz: Bu çalışmanın amacı; ilkökul matematik ders kitaplarında sınıf düzeyi, öğrenme alanı ve yayınevi türüne göre sosyal değerlere nasıl yer verildiğini incelemektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden biri olan açıklayıcı-tanımlayıcı durum çalışması kullanılmıştır. Veri toplamanın ilk kısmında; Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlere elektronik doküman sağlayan, www.eba.gov.tr sitesinde yer verilen matematik ders kitapları incelenmiştir. Ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin analiz edilmesinde nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılacak sosyal değerlerin belirlenmesi için literatürde yer alan sosyal değerlere ait sınıflandırmalardan bir çatı oluşturulmuştur. Bu araştırmanın çatısı; sevgi, saygı, sorumluluk, yardımlaşma, hoşgörü, iyilikseverlik, evrenselcilik ve nezaket sosyal değerlerinden oluşmaktadır. Veri toplamanın ikinci kısmında sınıf öğretmenlerinin matematik eğitiminde sosyal değerlere ilişkin görüşlerini almak için yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler ise içerik analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda en az sosyal değere birinci sınıf düzeyinde rastlanırken, diğer üç sınıf düzeyinde ise sosyal değerlerin benzer bir şekilde dağıldığı görülmüştür. Ders kitaplarında en fazla sevgi değerine, en az ise hoşgörü değerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca en fazla sosyal değere "*Sayılar ve İşlemler*" öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür. Sınıf öğretmenleri ise sosyal değerlere matematik kitaplarında yeterince yer verilmediğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Matematik eğitimi, Ders kitabı inceleme, Sosyal değerler, İlkokul eğitimi.

&

Abstract: The purpose of this study is to examine how social values are included in elementary school mathematics textbooks according to grade level, learning area and publisher. Illustrative case study method, which is a qualitative research method, was employed in accordance with the purpose of study. In the first part of data collection; the primary school mathematics textbooks that are published on the website www.eba.gov.tr by the Turkish Ministry of National Education which provides electronic documents for teachers were examined. In order to analyze the social values existing in the primary school mathematics textbooks, qualitative data analysis method of descriptive analysis was used. In order to determine the social values to be used, a framework was created from the classifications of social values in the literature. This frame consisted

of; love, respect, responsibility, solidarity, tolerance, benevolence, universalism and kindness. In the second part of the data collection, semi-structured interviews were conducted to get the opinions of primary school teachers about social values in mathematics education. The data obtained from the semi-structured interviews were analyzed with the content analysis techniques. As a result of the research, the least social value was found at the first grade level, and the other three grades were found to be distributed in a similar way. The most common value in the mathematics text books was found to be love value. The least common value was observed to be tolerance value. In addition, it was observed that most of the social values were included in the “*Numbers and Operations*” learning domain. On the other hand, classroom teachers stated that social values occur less in mathematics books.

Keywords: Mathematics education, Analysis of textbook, Social values, Primary education.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliklerinden biri, insanın değerler sistemine sahip olması ve bu değerlerle hayatını anlamlandırmasıdır. Bu anlamlandırma sürecinde, insan yaşadığı toplumun değerlerinden yararlanır (Küçükşen ve Budak, 2017). Değerler bir toplumu özelleştiren, diğer toplumlardan ayıran ve o toplumun devamlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biridir (Bolat, 2013). Bir toplumda yaşayan bireylerin uyması gereken ortak davranış kalıpları değerler yardımıyla belirlenir (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009). Diğer bir ifadeyle; değerler bireylerin hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiği hakkında onlara yol gösterir (Oğuz, 2012). Dolayısıyla sahip olduğumuz değerler, günlük hayatın akışında karşılaştığımız problemlerle başa çıkmamızda harekete geçmemizi sağlayan gücün kaynağıdır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Kişinin kendi yaşamında özgünlüğü sağlayan, yaşamını anlamlandıran ve zihinsel öğrenmelere dayanak sağlayan yapıdır. Bireyin tepki mekanizmasında tercih etmesini sağlayan ve davranışlarına yön veren bir ölçüttür (Kılıç ve Aktan, 2015). Arzu edilebilir olanı tercih etme yönelimidir. Değer, insan davranışlarını amaçlarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesinde görev alır (Dilmaç, 2007). İnsan yaşantısı sonucunda ortaya çıkan tavır ve davranış kalıplarıdır.

Bir toplumun sahip olduğu değerler; hem o toplumda yer alan bireyleri hem o toplumu özelleştirir (Bolat, 2013). Bireyin aldığı kararlarda etkili olan, davranış ve düşüncelerin önemi dâhilinde yapılan, toplumun kabul gördüğü şekilde davranışlarına yön veren kişisel tercihlerdir (Aktepe ve Yel, 2009; Turan ve Aktan, 2008). Sosyolojik açıdan değerler toplumun tamamı tarafından kabul gören ve devamlılık sağlayan yargılardır (Küçükşen ve Budak, 2017). Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019).

Bir toplumun devamlılığı açısından birçok katkısı olan değerleri, bireyin kazanma süreci ailede başlamakta ve örgün eğitim yoluyla devam etmektedir. Bireylerin eğitim aracılığıyla kazandığı bilgi, beceri, tutum ve değerler bireylerin karakterinin oluşmasında önemli roller oynamaktadır (Topkaya, 2016). Değerler bir toplumu oluşturan bireyleri birbirilerine bağlamakta, kişilik gelişimlerini etkilemekte ve o toplumun kültürünü geleceğe aktarmada bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla bir toplumun geleceği, o toplumun değerlerini benimsemiş insanlara bağlıdır. Bu nedenle toplumu oluşturan bireylerin değerlerinde meydana gelen yozlaşma, o toplumun birlik ve beraberliğini doğrudan etkilemektedir (Gül, 2017; Yaman, Taflan ve Çolak, 2009). Birey toplumsal değişime uyum sağlayamamakta ve bunun sonucunda değerlerinden uzaklaşmaktadır. Bu durum toplumsal bunalıma neden olmakta ve önlenmesinin yolu değerlerin kazandırılması ile olmaktadır (Şahin ve Katılmış, 2016). Toplumda olumsuz davranışların önlenmesinde eğitime büyük bir görev düşmektedir (Kılıç ve Aktan, 2015). Değerler eğitiminin önemi, gelişen dünyada artan suç oranları ile bir kez daha anlaşılmaktadır (Lickona, 2009). Ayrıca ailesi yanında yeterince değer eğitimi alma fırsatı olmayan öğrenciler içinde değer eğitiminin önemi büyüktür (Şahin ve Katılmış, 2016). Değerler eğitimi ile sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerler bireylere kazandırılabilir (Veugelers ve Vedder, 2003).

Okullar öğrenciyi akademik yönden hayata hazırlarken, bunun yanında ders içi ve ders dışı etkinliklerle bazı değerleri kazandırmayı amaçlar (Deveci ve Ay, 2009; MEB, 2017). Eğitim sistemi, bu işlevini eğitim programlarında açıkça ortaya koymaktadır. Eğitim programları; *öğretim programları*, *öğrenme öğretme ortamları*, *eğitim araç gereçleri*, *ders dışı etkinlikler*, *mevzuat* gibi birçok unsur göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programında değerler ayrı bir unsur olarak görülmemiştir ve programın her biriminde yer almıştır (MEB, 2017). Bu unsurlardan biri olan öğretmen sınıftaki rolü ile ön plandadır. Öğretmen toplumun değerleri bağlamında; neyin iyi, neyin kötü olduğunu öğ-

rencilere keşfettirmelidir. Ayrıca öğretmen davranışlarıyla öğrencilere rol-model olmalıdır (Topkaya, 2016). Zamanının büyük bir bölümünü okulda geçiren öğrencilere, kimi zaman bilinçli kimi zaman bilinçsiz bir şekilde öğretmenler tarafından değerler kazandırılır. Değerlerin kazandırılmasında öğretmenlere öğretim programları rehberlik etmektedir (Şahin ve Başgöl, 2018). Öğretim programında yer verilen kök değerler; *adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik* şeklindedir. Bu değerler, hem kendi başına hem de ilişkili olduğu alt değerler ile birlikte öğretim programında yer almıştır (MEB, 2017).

Öğretim programlarının hedefleri doğrultusunda, okullarda değer kazandırma araçlarından bir diğeri ise ders kitaplarıdır (Gül, 2017; Sanchez, 1998). Ders kitapları, öğretim programında yer alan konulara ait bilgileri aktaran, dersin hedefleri doğrultusunda öğrenciyi yönlendiren, eğitim ve öğretime yön veren araçlardır. Ders kitapları sayesinde, öğrenciler karşılaştıkları kültürel öğeleri kendi zihinlerinde yorumlayabilmektedir (Gül, 2017). Dolayısıyla, bilgi aktarımının yanı sıra ders kitapları toplumun değerlerini kazandırabilme özelliğine de sahip olduğu söylenebilir (Şahin ve Başgöl, 2018).

Değerler Eğitimi Yönergesi'ne göre (MEB, 2017); öğretim programlarında yer alan kültürel ve evrensel değerlerimiz, sınıf ve branş öğretmenleri tarafından ders konularıyla ilişkilendirilmelidir. Bu yönergede yer alan değerler: “*sevgi, sorumluluk, saygı, hoşgörü, duyarlılık, özgüven, empati, adil olma, cesaret - liderlik, nazik olmak, dostluk, yardımlaşma - dayanışma, temizlik, doğruluk - dürüstlük, aile birliğine önem verme, bağımsız ve özgür düşünebilme, iyimserlik, estetik duyguların geliştirilmesi, misafirperverlik, vatanseverlik, iyilik yapmak, çalışkanlık, paylaşımcı olmak, şefkat - merhamet, selamlaşma, alçakgönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma, fedakârlık*” olarak ifade edilmiştir.

Sosyal değerler ise toplum bireylerini birbirine yaklaştıran, bir arada tutan, toplumun devamını sağlayan temel yargılar, değerler olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Sosyal değerler bireyin topluma karşı sorumluluklarını gösteren değerlerdir (Dede, 2007). Sosyal değerler bireye genel yargılara varma konusunda yol gösterir. Yaşamın anlamını öğrenmeye yardımcı olur (Güven, 1999). Bireyin sağlıklı kararlar alabilmesi, kendini toplumun bir parçası olarak görebilmesi sosyal değerler açısından önemlidir. Bireyin sosyal değerlere sahip olması sevme, empati, fedakârlık gibi duygular kazanmasını sağlar (Şahin ve Başgöl, 2018).

Matematiğin değer barındırmayan bir alan olduğu düşünülmektedir. Ancak matematik de değerler taşır (Dede, 2007). Matematik ve değerlerin ilişkisiz olduğunu düşünmek yanlıştır ve matematikte değerler eğitiminin yeri ve önemi açıktır (Bishop, 1999).

İlgili literatür incelendiğinde matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin incelenmesine yönelik olarak (Sayın, Orbay ve Şam, 2019; Şahin ve Başgül, 2018) yeterince çalışma yer almadığı görülmektedir. İlgili literatürde yer alan çalışmalarda (Sayın, Orbay ve Şam, 2019; Şahin ve Başgül, 2018) orta-okul düzeyinde yer alan matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin incelendiği görülmektedir. Buna karşın ilkokul matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin incelendiği bir çalışmaya ise rastlanmamaktadır. İlkokul matematik ders kitaplarına yönelik çalışmalarda (Karaca ve Uzunkol, 2019) ise değerlerin genel olarak ele alındığı görülmektedir. Ayrıca, matematik dersinin sadece matematik değerleriyle sınırlı olmadığı, bunun yanında 2017 programında ifade edilen sabır, saygı, sorumluluk gibi sosyal değerlerinde (Baş, 2017) yer alabileceğinin vurgulanması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda; bu çalışmada birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf matematik dersi kitaplarının sosyal değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin, ilkokul matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlere yönelik farkındalıklarının incelenmesi amacıyla öğretmen görüşleri de alınmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranacaktır.

1. İlkokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler; sınıf düzeyine, öğrenme alanına ve yayın evi türüne göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Sınıf öğretmenlerinin sosyal değerlere yönelik görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma deseni, katılımcılar, veri toplama aracı, verilerin analiz süreci ve geçerlik-güvenirlilik çalışmaları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada ilköğretim matematik ders kitaplarındaki sosyal değerleri belirlemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden biri olan açıklayıcı-tanımlayıcı durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmalarının en önemli avantajı bir

olayı, durumu, ilişkiyi veya süreci derinlemesine inceleme fırsatı tanınmasıdır (Denscombe, 2010). Açıklayıcı-tanımlayıcı durum çalışmaları; bir veya iki durum hakkında bilgi edinmek amacıyla betimsel olarak gerçekleştirilir (Aytaçlı, 2012). Bu araştırmanın durumlarını ise; ilköğretim matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerler ve sınıf öğretmenlerinin sosyal değerlere ilişkin görüşleri oluşturmaktadır.

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcılarını; lisans eğitimini tamamlamış, aktif olarak çalışmakta olan dokuz sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Amaçsal örnekleme yönteminde, katılımcıların belirlenmesinde birtakım kriterler dikkate alınır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmanın katılımcılarının belirlenmesinde; sınıf öğretmenliği lisans mezunu olma ve ilköğretim düzeyinde matematik derslerine girme şartı aranmıştır. Araştırma etiği doğrultusunda, çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin gerçek isimlerini kullanılmamıştır. Sınıf öğretmenlerine Ö1, Ö2, ... Ö9 şeklinde kodlar verilmiştir. Ayrıca katılımcılara ait demografik bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Değişken	Düzye	Öğretmen	f
Cinsiyet	Kadın	Ö3, Ö7, Ö9	3
	Erkek	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8	6
Mesleki Deneyim	0-5	Ö5	1
	5-10	Ö4, Ö7	2
	10-15	Ö1, Ö3, Ö6	3
	15-20	Ö9	1
	20-25	Ö2, Ö8	2
Derslerine Girdiği Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Ö7, Ö9	2
	2. Sınıf	Ö3	1
	3. Sınıf	Ö2, Ö6	2
	4. Sınıf	Ö1, Ö4, Ö5, Ö8	4
Kullanılan Yayın Türü	Meb	Ö2	1
	Ata	Ö1, Ö4, Ö5, Ö8	4
	Ada	Ö6	1
	Başak	Ö3	1
	MHG	Ö7, Ö9	2

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada birinci araştırma problemine yönelik veri toplama sürecinde, nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi (documents and artifact collection method) kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman incelemesi yönteminde; yazılı, sözlü ve görsel materyaller araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılabilir (McMillian ve Schumacher, 2010). Bu araştırmanın veri toplama sürecinde, Milli Eğitim Bakanlığının öğretmenlere elektronik doküman sağlayan, www.eba.gov.tr sitesinde yer alan ilkökul matematik ders kitapları incelenmiştir. Bu çalışmanın kaynakça bölümünde sosyal değerler açısından incelenen ders kitaplarına “*İncelenen ilkökul matematik ders kitapları*” başlığı altında yer verilmiştir.

Bu çalışmada ikinci araştırma problemine yönelik veri toplama sürecinde, sınıf öğretmenlerinin matematik ders kitaplarında yer alan değerlere ve değerlerin matematik eğitimindeki yerine yönelik görüşlerini öğrenmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ilkökul matematik ders kitapları incelemeleri sonucunda araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Araştırmacılar aşağıda sırasıyla Tablo 2 de yer alan ve dokuz sorudan oluşan görüşme formunu oluşturmuşlardır.

Tablo 2: Görüşme Formunda Yer Alan Sorular	
Soru No	Soru
1	Değerler hakkında ne biliyorsunuz?
2	Sosyal değerler hakkında ne biliyorsunuz?
3	Matematik dersi öğretim programında sosyal değerlere yer verilmiş midir? Nasıl?
4	Matematik ders kitaplarında sosyal değerlere yer verilmiştir? Nasıl?
5	Kullandığınız ders kitabında hangi sosyal değerlere yer verilmektedir?
6	Kullandığınız ders kitabında hangi sosyal değerlere daha çok yer veriliyor?
7	Kullandığınız ders kitabında hangi sosyal değerlere daha az yer veriliyor?
8	Ders kitaplarında sosyal değerlere nasıl yer verilmektedir?
9	Sizce matematik dersinde sosyal değerlere yer verilmeli midir? Evet, ise siz dersinizde sosyal değerlere nasıl yer veriyorsunuz?

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri ile ön görüşme yapılarak araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Çalışmaya katılmak isteyen sınıf öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yüz yüze yapılmış ve ses kaydı alınmıştır. Ses kaydı alınmasını istemeyen öğretmenlerin görüşleri, görüşme sırasında araştırmacı tarafından yazılı kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada ilkökul matematik ders kitaplarında var olan sosyal değerlerin analiz edilmesi için nitel veri analiz tekniklerinden olan betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde; elde edilen veriler daha önceden belirlenen tema ve kodlara göre yorumlanır. Ayrıca, verilerin elde edildiği kaynaklardan doğrudan alıntılara yer verilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada kullanılacak sosyal değerlerin belirlenmesi için literatürde yer alan sosyal değerlere ait sınıflandırmalardan (Haydon, 2006; Nelson, 1974, akt; Naylor ve Diem, 1987; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Sennett, 2003; Spranger, 1928; Tillman, 2000) bir çatı oluşturulmuştur. Bu araştırmanın çatısı; *sevgi, saygı, sorumluluk, yardımlaşma, hoşgörü, iyilikseverlik, evrenselcilik ve nezaket* sosyal değerlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın çatısında yer alan sosyal değerler ve bu sosyal değerlere yer veren çalışmalar aşağıda yer alan Tablo 3’ de özetlenmiştir. Başka bir ifade ile bu çalışmada; ilkökul matematik ders kitaplarında yer alan örnekler, problemler, etkinlikler ve alıştırmalar, bu araştırmanın çatısında yer alan sosyal değerler açısından incelenmiştir.

Değerler	Değerlere Yer Veren Çalışmalar
Sevgi	Spranger, 1928; Rokeach, 1973
Saygı	Haydon, 2006; Nelson, 1974; Rokeach, 1973; Sennett, 2003
Sorumluluk	Rokeach, 1973; Tillman, 2000
Yardımlaşma (işbirliği)	Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Tillman, 2000
Hoşgörü	Tillman, 2000
İyilikseverlik	Rokeach, 1973
Evrenselcilik	Rokeach, 1973; Schwartz, 1992
Nezaket	Rokeach, 1973

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için; ilkökul matematik ders kitapları iki ayrı araştırmacı tarafından incelenmiştir. Araştırmacılar ders kitaplarını birbirlerinden bağımsız olarak kodlamışlardır. Daha sonra iki araştırmacı tarafından yapılan kodlamalardaki benzer ve farklı durumlar belirlenerek güvenilirlik yüzdesi hesaplanmıştır. Bu tarz çalışmalarda güvenilirlik yüzdesi en az %70 civarında olmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada iki ayrı araştırmacı tarafından analiz edilen veriler kodlanmış ve kodlama güvenilirlik yüzdesi % 87 olarak bulunmuştur. Daha sonraki süreçte araştırmacılar farklılaşma olan kodlar üzerinde tartışarak uzlaşmaya varmışlardır. Bu bağlamda aşağıda yer

alan Tablo 4’te araştırmannın veri analiz sürecine örnek bir veri analiz çerçevesi bulunmaktadır.

Tablo 4: Araştırmannın Veri Analiz Çerçevesi

Kitapta Yer Alan İfade	Kodlayıcılar	Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Sosyal Değerler/Göstergeler
Efe’nin 1 onluk ve 16 birlik kadar bilyesi vardır. Emir’in ise 2 onluk kadar bilyesi vardır. Efe ve Emirden hangisinin daha çok bilyesi vardır?	Kodlayıcı 1	2	Sayılar ve İşlemler	Yok
	Kodlayıcı 2	2	Sayılar ve İşlemler	Yok
Hakkı dede, 525TL’sinin 145TL’sini torunlarına harçlık olarak verdi. Hakkı dedenin ne kadar parası kalmıştır?	Kodlayıcı 1	3	Sayılar ve İşlemler	Nezakət/ Hakkı dede
	Kodlayıcı 2	3	Sayılar ve İşlemler	Nezakət/ Hakkı dede Sevgi /Torunlarına harçlık vermesi
Bir bambu ağacı, günde ortalama 90cm uzamaktadır. Buna göre bambu ağacı bir haftada toplam kaç m kaç cm uzar?	Kodlayıcı 1	4	Sayılar ve İşlemler	Evrenselcilik / Bambu ağacı uzama miktarı
	Kodlayıcı 2	4	Sayılar ve İşlemler	Evrenselcilik / Bambu ağacı uzama miktarı

Tablo 4’ te görüldüğü üzere, ilkokul matematik ders kitaplarında yer alan ifadelere (problemler, alıştırmalar, örnekler) sınıf düzeyi, öğrenme alanı, ifadenin içerdiği sosyal değer ve bu sosyal değerın seçilme gerekçesine (göstergesine) yer verilmiştir. Ayrıca Tablo 4’ te iki farklı araştırmacı tarafından yapılan kodlamalara yer verilmiştir. “*Hakkı dede, 525TL’sinin 145TL’sini torunlarına harçlık olarak verdi. Hakkı dedenin ne kadar parası kalmıştır?*” problem durumunda birinci kodlayıcı *nezaket* değerine yer verildiğini söylerken, ikinci kodlayıcı bu değere ek olarak bu ifadede *sevgi* değerinin de olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra araştırmacılar yaptıkları tartışmalar sonucunda torununa harçlık vermenin *sevgi* değerinin bir göstergesi olduğunu kabul ederek uzlaşmaya varmışlardır.

Bu çalışmanın devamında sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen veriler nitel veri analiz tekniklerinden biri olan içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde verileri açıklayabilecek ilişkilere ve kavramlara ulaşmak amaçlanır. Verilerin içerisindeki saklı gerçeği ortaya çıkarmaya ve verileri tanımlamaya çalışılır. Yapılan işlemde birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve anlaşılabilir olmasını sağlamak amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmacılar tarafından veriler incelenmiş ve anlamlı bölümlerden kategoriler oluşturulmuştur. Kategorilere ait örnek cevaplar doğrudan alıntılar şeklinde aktarılmıştır.

Geçerlik-Güvenirlilik

Bu araştırmanın probleminin seçilmesinde, geliştirilmesinde, araştırma sonunda ortaya çıkan sonuçların tartışılmasında ilgili literatürden yararlanılmıştır. Burada araştırmanın geçerliliğini sağlamak amaçlanmıştır. Ders kitapları seçiminde amaçsal örnekleme yöntemi tercih edilmesi geçerliliği arttıran bir diğer unsurdur. Bunlara ek olarak bulgular kısmında ders kitaplarından alınan doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırmacılar tarafından oluşturulan veri analiz çerçevesi çalışmanın güvenilirliğini sağlamaktadır. Ayrıca güvenirliliği artırmak için veriler iki araştırmacı tarafından kodlanmış ve kodlama güvenirlilik yüzdesi hesaplanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu kısmında ilkökul matematik ders kitaplarında yer alan alıştırmaların, problemlerin, etkinliklerin vb. sosyal değerler yönünden incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular sınıf düzeyi, öğrenme alanı, yayın türü kategorilerinde tablolar halinde verilmiştir. Bulguların ikinci kısmında ise, sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilere yer verilmiştir.

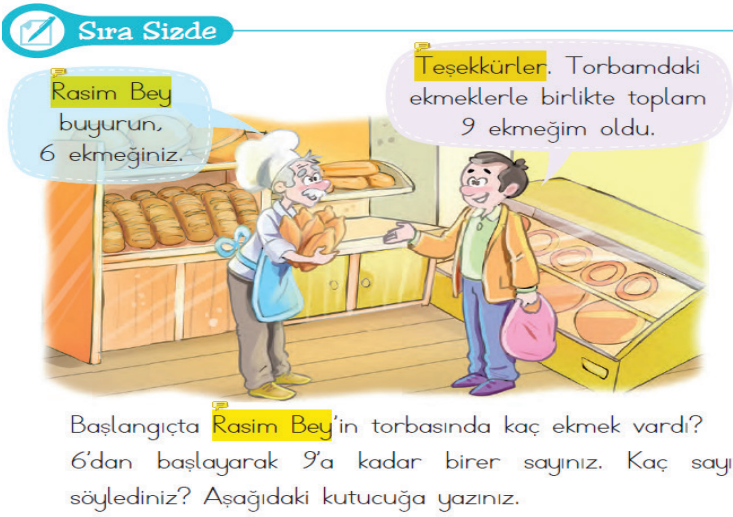
İlkokul Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Sosyal Değerlere İlişkin Bulgular

İlkokul matematik ders kitaplarında sosyal değerlere sınıf düzeyine, öğrenme alanına ve yayın türüne göre yer verilme durumuna ilişkin bulgular bulunmaktadır. Aşağıda verilen Tablo 5'te birinci sınıf matematik ders kitabında sosyal değerlere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 5: Birinci Sınıf Matematik Ders Kitabında Yer Alan Sosyal Değerlere Ait Frekans Tablosu

Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Eyrensizlik	Nezakət	Toplam
Sayılar ve İşlemler	13	14	8	19	3	6	1	24	88
Geometri	3	2	1	2	-	-	-	2	10
Ölçme	6	2	10	3	-	1	2	3	27
Veri İşleme	3	-	7	4	2	2	-	-	18
Toplam	25	18	26	28	5	9	3	29	143

Tablo 5’te görüldüğü üzere birinci sınıf matematik ders kitabında en fazla *nezaket* (29), *yardımlaşma* (28) ve *sorumluluk* (26) değerlerine yer verildiği görülmüştür. En az ise *evrenselcilik* (3), *hoşgörü* (5) ve *iyilikseverlik* (9) değerlerine yer verildiği görülmüştür. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla değere *Sayılar ve İşlemler* (88) öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür. En az sosyal değere ise *Geometri* (10) öğrenme alanında yer verildiği görülmektedir. Birinci sınıf ders kitaplarında çok fazla sosyal değere yer verilmediği “Aşağıdaki eş şekilleri yuvarlak içine alınız.” tarzında etkinliklere yer verildiği görülmüştür. Etkinlik başlarında yer verilen “Sıra arkadaşımızla eş olalım” gibi ifadelerle değerlere yer verildiği görülmüştür.

Şekil 1. Birinci sınıf matematik ders kitabından bir ünite sonu örneği

Şekil 1’de birinci sınıf matematik ders kitabında *Sayılar ve İşlemler* öğrenme alanında yer alan öğrencileri derse karşı güdülemeyi hedefleyen ve konuyu pekiştirmeyi sağlayan bir öğrenme etkinliği yer almaktadır. Bu etkinlikte “Rasim Bey” diye hitap edilmesi ve sonucunda teşekkür edilmesi öğrencilere *nezaket* sosyal değerini kazandırmada etkili olacağı söylenebilir.

Aşağıda yer verilen Tablo 6’ da ikinci sınıf düzeyinde üç farklı yayın evine ait matematik ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 6: İkinci Sınıf Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Sosyal Değerlere Ait Frekans Tablosu

Öğrenme Alanı	Kitaplar	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evrenselcilik	Nezaket	Toplam
Sayılar ve İşlemler	2A	59	28	27	130	14	22	4	16	300
	2B	51	19	23	72	4	10	2	14	195
	2C	74	16	14	43	4	12	1	13	177
Toplam		184	63	64	245	22	44	7	43	672
Geometri	2A	3	-	-	25	-	2	-	5	35
	2B	4	-	2	1	-	1	3	2	13
	2C	12	-	4	10	-	2	4	8	40
Toplam		19	-	6	36	-	5	7	15	88
Ölçme	2A	26	20	23	45	-	6	2	8	130
	2B	24	16	8	23	-	1	2	13	87
	2C	28	8	22	23	3	5	2	4	95
Toplam		78	44	53	91	3	12	6	25	312
Veri İşleme	2A	18	1	10	1	-	-	-	-	30
	2B	5	1	1	2	1	1	1	-	12
	2C	9	-	3	1	1	-	1	-	15
Toplam		32	2	14	4	2	1	2	-	57
Toplam		313	109	137	376	27	62	22	83	1129

Tablo 6'dan görüldüğü üzere; ilkökul matematik ders kitaplarında en fazla *sevgi* (313) ve *yardımlaşma* (376) sosyal değerlerine yer verilmiştir. İlkokul matematik ders kitaplarında en az yer verilen değerlerin ise *evrenselcilik* (22) ve *hoşgörü* (27) olduğu görülmektedir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla sosyal değere *Sayılar ve İşlemler* (672) öğrenme alanında yer verilmiştir. *Veri İşleme* (57) öğrenme alanında ise sosyal değerlere diğer öğrenme alanlarına göre daha az yer verilmiştir. Ayrıca, 2A yayını evine ait matematik ders kitabında (495) diğer ders kitaplarından daha fazla sosyal değere rastlanmıştır. Aşağıda 2A matematik ders kitabında geçen “*Biraz Düşünelim*” bölümü yer almaktadır.

Biraz Düşünelim

Ayşe'nin annesi fırına gidip ekmek almasını istedi. Ayşe fırına gittiğinde sıra olduğunu gördü. Ama sıraya girmeden en öne geçerek fırınca Hasan amcadan iki ekmek istedi. Hasan amca ondan daha önce gelenler olduğunu ve sıraya geçmesi gerektiğini söyledi. Ayşe yaptığı hatayı anlayarak hem sıradakilerden hem de Hasan amcadan özür dileyerek sıraya girdi.

Ayşe sırada arkadaşı Ahmet'i gördü. Ahmet 3. sırada ve Ayşe 6. sırada olduğuna göre Ahmet ile Ayşe'nin arasında kaç kişi vardır?

Şekil 2. İkinci sınıf matematik A yayını ders kitabından örnek

Şekil 2'de görüldüğü üzere; verilen problemde “*annesi*” ifadesi sevgi, “*ekmek almasını istedi*” sorumluluk, “*sıraya geçmesi gerektiğini söyledi*” hoşgörü ve “*özür dileyerek sıraya girdi*” nezaket değeri olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu etkinlikte, birden fazla sosyal değere yer verildiği görülmektedir.

3. Umut, Derya ve Emir sokak hayvanlarının soğuktan korunmaları için mahallelerin belli yerlerine kulübeler yaptırmak istiyorlar. Bunun için biriktirdikleri harçlıkları bir araya getiriyorlar. Umut 26 TL, Derya 41 TL, Emir ise 37 TL biriktirmiştir. Umut, Derya ve Emir'in kaç Türk Lirası vardır?

Şekil 3. İkinci sınıf matematik A yayını ders kitabından örnek

Şekil 3'te yer alan ikinci sınıf A yayını matematik ders kitabında “*Düşünelim Cevaplayalım*” bölümü örneğinde sokak hayvanlarını soğuktan korumak için kulübe yapmaları *sevgi, sorumluluk, iyilikseverlik* değerlerinin göstergesi ve bunun için harçlıklarını bir araya getirmeleri *yardımlaşma* değerinin göstergesidir.

Aşağıda yer verilen Tablo 7'de üçüncü sınıf düzeyinde iki farklı yayın evine ait matematik ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 7: Üçüncü Sınıf Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Sosyal Değerlere Ait Frekans Tablosu

Öğrenme Alanı	Kitaplar	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evrenselcilik	Nezaket	Toplam
Sayılar ve İşlemler	3A	52	27	27	66	17	4	12	20	225
	3B	66	17	26	47	2	7	11	20	196
Toplam		118	44	53	113	19	11	23	40	421
Geometri	3A	13	2	-	16	3	-	-	2	36
	3B	15	-	3	7		-	-	1	26
Toplam		28	2	3	23	3	-	-	3	62
Ölçme	3A	35	11	16	27	8	-	5	8	110
	3B	38	7	13	29	2	4	3	11	107
Toplam		73	18	29	56	10	4	8	19	217
Veri İşleme	3A	9	1	2	8	3	-	-	-	23
	3B	20	-	2	1	1	-	-	-	24
Toplam		29	1	4	9	4	-	-	-	47
Toplam		248	65	89	201	36	15	31	62	747

Tablo 7’den, üçüncü sınıf matematik ders kitaplarında en fazla sevgi (248) ve yardımlaşma (201) sosyal değerlerine yer verildiği görülmektedir. Üçüncü sınıf matematik ders kitaplarında; *iyilikseverlik* (15), *evrenselcilik* (31) ve *hoşgörü* (36) değerlerine ise daha az rastlanmıştır. Öğrenme alanlarına baktığımızda, en fazla sosyal değere *Sayılar ve İşlemler* (421) öğrenme alanında yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. *Veri İşleme* (47) ve *Geometri* (62) öğrenme alanlarında ise sosyal değerlere daha az yer verildiği görülmektedir. Her iki yayın evine ait ders kitaplarını incelediğimiz zaman, 3A (394) ve 3B (353) yayınlarının yakın düzeyde sosyal değere yer verildiği görülmektedir. Aşağıda Şekil 4’te 3A ders kitabı *Sayılar ve İşlemler* öğrenme alanında yer alan bir örnek soruya yer verilmiştir.

ÖRNEK

Mavi bayraklı plaj; temiz, bakımlı, güvenli ve gerekli donanımına sahip iyi bir çevreyi temsil etmektedir. Türkiye’deki mavi bayraklı plaj sayısı 2016 yılında 444’tür. Bu sayıyı yazalım ve okuyalım.

(antalyakulturturizm.gov.tr)

Şekil 4.

 Üçüncü sınıf matematik 3A yayını ders kitabından örnek

Şekil 4’te, Mavi bayraklı plajlar hakkında bilgi vermesi ve Türkiye’deki sayısını ifade etmesi *sorumluluk* ve *evrenselcilik* değerlerine yer verildiğinin göstergesidir. “*Yazalım ve okuyalım*” ifadeleri ise birlikte çalışmayı ifade ettiği için *yardımlaşma* değerini içermektedir.

3 Okulumuzda, kullanılmış pilleri geri dönüşüme kazandırmak için pil toplama kampanyası düzenledik. 3/A sınıfı ve 3/B sınıfı iki yüz yirmi üçer pil getirdiler. İki sınıfın getirdiği pil sayısının toplamını önce taban bloklarıyla sonra çarpma işlemi yaparak bulalım.

Şekil 5. Üçüncü sınıf matematik 3B yayını ders kitabından örnek

Şekil 5’te yer alan “ÖĞRENELİM” bölümü sorusunda kullanılmış pillerin geri dönüşüme kazandırılması öğrencilere *sorumluluk* değerini kazandırmada yardımcı olabilir. Sınıfların birlik içinde bu işlemi yapmaları ise öğrencilere *yardımlaşma* değerini kazandırabilir.

★ Damlatan bir musluğun altına koyduğum bardak 52 saniyede doldu. Babam bir an önce tamir ettirmeli.

★ 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’nda 60 saniyelik saygı duruşunda bulunduk.

Şekil 6. Üçüncü sınıf matematik 3B yayını ders kitabından örnek

Şekil 6’da “Zaman Ölçüleri Arasındaki İlişki” konusu altında verilen “ÖĞRENELİM” bölümü örnekleri yer almaktadır. Bu örneklerde damlatan musluğun tamir edilmesi gerektiğini belirtmesi *sorumluluk* ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’nda saygı duruşunda bulunulması *saygı* ve *sorumluluk* değerlerinin öğrencilere aşıl原因 bulgulardır.

Aşağıda yer verilen Tablo 8’de dördüncü sınıf matematik ders kitabında sosyal değerlere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 8: Dördüncü Sınıf Matematik Ders Kitabında Yer Alan Sosyal Değerlere Ait Frekans Tablosu

Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evrencilik	Nezaket	Toplam
Sayılar ve İşlemler	26	58	37	23	2	5	3	57	211
Geometri	6	1	2	3	1	-	-	1	14
Ölçme	18	36	20	11	-	2	7	43	137
Veri İşleme	10	1	10	6	2	-	3	3	35
Toplam	60	96	69	43	5	7	13	104	397

Tablo 8’den dördüncü sınıf matematik ders kitaplarında, en çok *nezaket* (104) ve *saygı* (96) sosyal değerlerine yer verildiği görülmektedir. *Hoşgörü* (5) ve *iyilikseverlik* (7) değerlerine ise diğer değerlere oranla çok az sayıda rastlanmıştır. Öğrenme alanlarına açısından değerlendirildiğinde ise, diğer sınıf düzeylerinde

olduğu gibi *Sayılar ve İşlemler* (211) öğrenme alanında daha fazla sosyal değere rastlanmıştır. *Geometri* öğrenme alanında ise diğer öğrenme alanlarından daha az sayıda sosyal değere yer verilmiştir.

Örnek: İhtiyacı olanlara yardım etmek isteyen Fatma, kumbarasında 179 TL biriktirdi. Fatma'nın, kumbarasında yaklaşık kaç TL biriktirdiğini bulalım.

Şekil 7. Dördüncü sınıf matematik ders kitabından örnek

Şekil 7'de yer alan örnekte ihtiyacı olanlara yardım etmek *iyilikseverlik* değerini kazandırırken, para biriktirmek *sorumluluk* değerini kazandırmaktadır.

3. Hasan Bey, çalıştığı şirkette yaptığı sunumu önceden söz verdiği gibi 3 saat 50 dakikada tamamlamıştır. Buna göre Hasan Bey, sunumu kaç dakikada tamamlamıştır? (Çözümü defterinize yapınız.)

Şekil 8. Dördüncü sınıf matematik ders kitabından örnek

Şekil 8'de yer alan dördüncü sınıf matematik ders kitabı "*Alıştırılmalar*" bölümü örneğinde Hakan Bey ifadesi *nezaket*, söz verdiği yapması ise *sorumluluk* değerlerinin bir göstergesidir.

Aşağıda yer alan Tablo 9'da tüm sınıf düzeylerinde ders kitaplarında yer alan sosyal değerlere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 9: Tüm Sınıf Düzeylerinde Ders Kitaplarında Yer Alan Sosyal Değerlere Ait Frekans Tablosu

Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evrenselcilik	Nezaket	Toplam
Sayılar ve İşlemler	341	179	162	400	46	66	34	164	1392
Geometri	56	5	12	64	4	5	7	21	174
Ölçme	175	100	112	161	15	19	23	90	695
Veri İşleme	74	4	35	23	10	3	5	3	157
Toplam	646	288	321	648	75	93	69	278	2418

Tablo 9'a bakıldığında www.eba.gov.tr sitesinde yer verilen ilkökul matematik ders kitaplarında en fazla *sevgi* (646) ve *yardımlaşma* (648) değerlerine yer verilmiştir. *Hoşgörü* (75), *iyilikseverlik* (93) ve *evrenselcilik* (69) değerlerine daha az yer verildiği görülmüştür. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla değere ise *Sayılar ve İşlemler* öğrenme alanında (1392) yer

verildiği görülmüştür. *Veri İşleme* (157) öğrenme alanında ise değerlere daha az yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Değerlere Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi konusuna yönelik görüşlerini belirlemek için yapılan analiz sonucunda ulaşılan bulgular aşağıda yer almaktadır. Sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgulara ilişkin kategoriler bir tablo yardımıyla sunulmuştur. Ayrıca bu bulgular, sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden alınan doğrudan alıntılara yardımıyla desteklenmiştir.

Tablo 10: Sınıf öğretmenlerinin Kategorilere Göre Frekans ve Yüzdeleri

Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Değerler hakkında yeterince bilgiye sahip olmama	7	78
Öğretim programında değerlerin yerinin olmadığını düşünme	6	67
Matematik ders kitaplarında değerleri tespit edememe	8	89
Değerlerin matematik dersinde önemsiz olduğunu düşünme	2	23
Değerlere matematik dersinde yer verilmesi gerektiğini düşünme	7	78
Matematik dersinde sosyal değerlere yer verme	6	67

Tablo 10’da, sınıf öğretmenlerinin % 78’ i değerler hakkında yeteri bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Sınıf öğretmenleri değerleri açıklama ve anlamlandırma sürecinde zorluklar yaşamaktadırlar. Bununla birlikte öğretmenlerin % 67’ si öğretim programında değerlere yer verilmediğini belirtmektedirler. Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu (% 89) matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerleri tespit edememektedir. Sınıf öğretmenlerinin % 23’ ü matematik derslerinde değerlerin önemsiz olduğunu ve matematik başarısını olumsuz etkileyebileceğini düşünmektedir. Bunun aksine sınıf öğretmenlerin % 78’ i ise matematik derslerinde değerlerin yer alması gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte görüşmeye katılan sınıf öğretmenlerin % 67’ si matematik derslerinde sosyal değerlere yer verdiklerini söylemişlerdir.

Değerler Hakkında Yeterince Bilgiye Sahip Olmama

Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmeler sırasında; katılımcıların değerleri tam olarak açıklayamadıkları ve yeterince bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Değerleri açıklarken bazı öğretmenler zorluk yaşarken, bazı öğretmenler ise kısa cümlelerle aktarabilmişlerdir. Bu kategoride açıklama yapan öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Ö3: Sosyal değerler diye bahsettiğimiz; yardımlaşma, dayanışma, empati, özverili davranma gibi davranışlardır.

Ö4: İnsanın diğer insanlarla arasındaki zamanla oluşan ahlaki etik normlardır. Toplumlar arasında farklılıklar gösterir ama evrensel değerlerde vardır. İnsanların ilişkilerinde daha ahlaki ve daha yapıcı olan davranışlar genel olarak yardımseverlik, kibarlık, kalp kırmama diyebilirim.

Ö6: Öğrencilerimizi hayata hazırlama esnasında sosyal değerler büyük bir öneme sahiptir. İyi bir iletişim için gereklidir.

Ö7: Değerler çocuklara kazandırılması gereken sosyal tutum davranışlar olarak biliyorum genel olarak yardımlaşma, paylaşma gibi. Sosyal değerlerimiz toplumun içinde uymamız gereken yazılı olmayan ama belli normlarla belirlenmiş değerlerimizdir. Komşuluk, yardımlaşma, paylaşma, yaşlılara hürmet, saygı, sevgi, güven bunların hepsi bizi toplum haline getiren değerlerdir; sosyalleştiren değerlerdir.

Ö9: Sevgi, saygı, ahlak konularının sosyal değer olduğunu biliyorum. Bunlar iletişim ve yaşanabilir bir toplum için önemlidir.

Öğretim Programında Değerlerin Yerinin Olmadığını Düşünme

Görüşmeye katılan sınıf öğretmenlerinin birçoğu öğretim programında sosyal değerlere yeterince yer verilmediğini düşünmektedir. Öğretim programın matematik bilgisi ağırlıklı olduğunu ve sosyal değerle ancak kendi çabalarıyla derslerinde yer verebildiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte sınıf öğretmenleri, öğretim programında sosyal değerlere daha fazla yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konudaki bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö1: Ben matematik dersinde denk gelmedim. Gerçekten denk gelmedim. Diğer dersleri sorarsanız, diğer derslerde şu an çok iyi hatırlıyorum. Trafik dersi yaptım, çok güzel yer verilmiş ahlaki değerlere. Keza sosyal bilgiler dersinde, Türkçe dersinde çok güzel yer verilmiş. Matematik dersinde emin olun ben denk gelmedim. Belki de kaçırmış olabilirim. Ama görmedim yani.

Ö2: Zaten matematik dersinde yok, görmedim ben. Sadece eğitim olarak kazanımlar var.

Ö4: Yer verildiğini pek düşünmüyorum. Konunun içeriği ve soru yapıları çocuğun bilinçaltına değerler aşılayacak şekilde hazırlanırsa etkili olacaktır.

Ö5: Öğretim programında değerlere çok fazla yer verilmemiştir. Konunun içeriğinde çocuklara mesaj olarak verilebilir bu değerler.

Ö7: Matematik dersi öğretim programında aslında yer verilmiş ama çok kısıtlı yer verilmiş. Tabi ben birinci sınıf öğretmeniyim. Matematiği problemler

üzerinden somutlaştırarak anlatıyorum. Gerçek yaşam problemleri ve bu somutlaştırmayı yaparken de ister istemez de bilinçli bir şekilde de bu değerleri kullanmaya başlıyorsunuz. Çocuk toplama işlemi yaparken arkadaşına bir şeyler vermeyi, paylaşmayı öğreniyor. Kullandığın her tür problemde bu değerler konusuna aslında bir şekilde değiniyorsun. Matematikten aslında çok da uzak değil bu değerler düşününce.

Ö8: Bir öğretmen sosyal değerleri matematik dersine kendisi bizzat sıkıştırabilir. Fakat müfredatın içinde bu kaygı olduğunu düşünmüyorum. Müfredatı incelediğimizde değer kaygısı taşımadan düz bir matematik anlatımı görüyorum.

Ö9: Matematik dersi ilkokulun tüm düzeylerinde salt ders öğretimine yönelmiş durumda. Sadece matematiksel bilgilerle donatılmış, eğitim kısmı pek yok. Değerler de yer almıyor.

Matematik Ders Kitaplarında Değerleri Tespit Edememe

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu sosyal değerlerin matematik ders kitaplarında bulunmadığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla ilkokul matematik ders kitaplarında sosyal değerlere yer verilmesine rağmen, sınıf öğretmenleri bu değerleri ders kitaplarında fark edememişlerdir. Başka bir deyişle öğretmenler değerleri tespit etme sürecinde sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu konuya yönelik öğretmen görüşleri şöyledir:

Ö2: Ders kitaplarında da yok ki. Ders kitaplarında değerler eğitimi ile ilgili ben bir şeye rastlamadım. Olsa da eskiden kullanılan ve şimdi kullanılan ölçü birimlerinde bunlarla ilgili birtakım şeyler var o kadar.

Ö3: Kullandığım kitapta da sosyal değerlere tam yer verilmemiştir. Zaten kitap çok karmaşık kitabın eksikliğini örneklendirmede ben vermeye çalışıyorum.

Ö4: Kitaplarda da yer verildiğini pek düşünmüyorum. Kitaplarda yer verilse gizil öğrenme ile çocuklara faydalı olacağını düşünüyorum.

Ö5: Matematik ders kitaplarında değerlere çok az yer verilmiştir. Verilen sosyal değerlere çocukların çok içselleştireceği şekilde verilmemiştir. Verilen değerlerin etkili olduğunu düşünmüyorum. Matematik ders kitaplarında değerler ünitenin başında okuma metinlerinde ve problemlerin içeriğinde yer verilmiştir.

Ö7: Ders kitaplarında verilmemiş açıkçası. Kitaplar da çok değerlere yer verilen şeyler yok. Yani sen onu istersen o yöne çekebiliyorsun. Bir çıkarma işlemi yapıyoruz duraktan otobüse yolcu biniyor. Çocuklar “Yaşlılara yer vermeliyiz değil mi?” diyorlar. Çocukların dikkatleri bu yönden çok açık. Aslında matematikte kullanılsa çok güzel kullanılacak yerler var. Kitaplarda çok yer almıyor.

Ö9: *Hayır, yer verilmemiştir. Sadece matematiksel ifadeler var kitapta. Hayat bilgisi ve Türkçe kitaplarında var ama matematikte olmadığını düşünüyorum. Biraz paylaşımın önemi var etkinliklerde o kadar.*

Değerlerin Matematik Dersinde Önemsiz Olduğunu Düşünme

Görüşmeye katılan sınıf öğretmenlerinin küçük bir kısmı matematik derslerinde değerlerin yer almasının matematik başarısı ve motivasyonunu olumsuz etkileyebileceğini düşünmektedirler. Bu düşüncede olan sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö4: *Evet yer verilmeli ama sosyal değerlere çok yer verilip matematikten taviz vermemek lazım. Matematiğin önüne geçmemeli değerler.*

Ö5: *Sosyal değerlere yer verilmeli. Fakat sosyal değerler konunun ders içeriğinin önüne geçmeyecek şekilde olmalıdır.*

Değerlere Matematik Dersinde Yer Verilmesi Gerektiğini Düşünme

Görüşmeye katılan sınıf öğretmenlerinin büyük bir kısmı matematik derslerinde, öğretim programında ve ders kitaplarında sosyal değerlere yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Sınıf öğretmenleri öğretim programında ve ders kitaplarında sosyal değerlere yer verildiğinde; sadece başarılı meslek sahibi bireyler değil toplum içinde yeri olan iyi insanlar yetişeceğine inanmaktadırlar. Bu yöndeki bazı öğretmen görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö1: *Tabi kesinlikle yer verilmelidir. Bahsettiğimiz gibi dersin yanı sıra, kazanımların yanı sıra öğrencilere ahlaki değerleri vermiş bulunuyoruz. Bir taşla iki kuş vurmuş oluyoruz. Ama matematik dersinde sadece problemden ibarettir. Bunu çocuk problem çözerken ne yapmalı, oradan bir şeyler daha almalı, ahlak olarak bir şeyler almalı.*

Ö2: *Evet, yer verilmelidir. Diğer derslerde nasıl yer veriliyorsa matematikte de yer verilmelidir.*

Ö3: *Her derste yer verilmelidir. Bir çocuk çok iyi problem çözemeyebilir. Çok zeki olmayabilir. Ama biz en önce vatana, millete hayırlı bireyler yetiştiriyoruz. Sevgi, saygı, sorumluluk bilinci geliştirmek çok zor bir şey değil. O yüzden mutlaka matematik dersinde de, diğer derslerde de yer verilmelidir. Bir çocuğun çok iyi matematik çözmeyi sağlayamasak bile arkasına karşı saygılı, büyüklere seven, küçüklerini koruyan bir çocuk yetiştirirsek, ne mutlu bize. Bir sınıf öğretmeni olarak önce davranış diyorum. Davranışları geliştirmede de değerler*

eğitimi de bizim yol göstericimiz.

Ö6: Bence matematik dersinde sosyal değerlere yer verilmelidir. Çünkü bu değerler eğitimi öğrencilerimizin davranışlarının şekillenmesi açısından çok hassas bir konu.

Ö7: Tabi ki verilmeli, verilmeliymiş bunu fark ediyorsun işlerken. Matematik derslerinde bu konulara ağırlık verilmeli. Kendim bağdaştıramıyorum şu an. Hoşgörü, güven bizi biz yapan aile yapan değerlere yer verilmelidir. Çocuklar matematik kitaplarında gördükçe kendilerini sorgulamaya başlıyorlar, aile birlikte masayı hazırlıyor. Bende tabakları taşıyım diyorlar, bunların işbirliği olduğunu kavryorlar.

Ö8: Zaman zaman şöyle söyleriz. Bize her türlü insan lazım ama iyi insan lazım. İyi insan dediğimiz zaman altında değerlerine sahip insan demek istiyoruz. Farkında değiliz bize çöpçüde lazım profesörde ama değerlerine sahip olmalı. Matematik derslerinde de diğer derslerde olduğu gibi değerlere muhakkak yer verilmelidir.

Ö9: İşlenen konunun miktarı azaltılarak daha öz işlenmeli. Bu sayede sosyal değerlere kitaplarda yer açılmalı. Kendi hazırlayacağımız etkinliklerle de bunu desteklemeliyiz. Ders içeriğinin yoğunluğu buna engel çünkü. Bu durumlar sağlandığında sosyal değerler matematikte yer almalı bence. Doktor, mühendis yetiştiriyor ama sosyal yönü de eksik olmamalı, önceliğimiz değerlerini bilen birey yetiştirmek olmalı.

Matematik Dersinde Sosyal Değerlere Yer Verme

Katılımcıların bir kısmı öğretim programında ve ders kitaplarında sosyal değerlerin olmadığını düşünse bile, kendi derslerinde değerlere yer verdiklerini ifade etmektedirler. Bu yöndeki öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö1: Matematik dersinde vermiyorum, diğer derslerde veriyorum. Yeri geliyor kazanımları vereceğim zaman zaten veriyoruz. Ayrıca olumsuz durumlarla da karşılaşılıyor, o zaman kendimiz ders dışına çıkıp ahlaki değerleri çocuklara vermeye çalışıyoruz.

Ö2: Ben örnek verdiğim şeylerde problem çözerken ya da konuyu eskiye dayanarak eskiden nasıldır şimdi nasıldır. Şöyle söyleyeyim ben bir de biraz eski kuşak öğretmenim o dönemdeki öğrenci profili ile şimdiki öğrenci profili arasında da bayağı bir fark var. Bunun içinde öğrenci ihtiyacına göre değerler eğitimi veriyorum yani.

Ö5: Sorduğum problemlerde yer veriyorum. Sınıfta anlattığım bazı örnek olaylar aracılığıyla yer veriyorum.

Ö6: Matematik dersimde; bir problem çözerken, etkinlik yaparken, alıştırmaları yaparken kısacası her yerde, her aşamada yer vermeye çalışıyorum. Daha çok iş birliğine değinmiş oluyorum etkinliklerde çünkü beraber yapılıyor etkinlikler.

Ö9: Eşitlik, paylaşma ve adalete önem veriyorum. Etkinlik yaparken, söz hakkı alırken bile bunlara dikkat etmek öğrencinin dikkatini çekiyor.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmadan elde edilen sonuçların araştırma alt problemleri doğrultusunda iki alt başlık altında ilgili literatürle tartışılmasına yer verilmiştir.

İlkokul Matematik Ders Kitaplarında Sosyal Değerler

Bu çalışmada birinci sınıf düzeyinde bir adet matematik ders kitabı incelenmiş ve incelenen kitapta en fazla *nezaket*, *yardımlaşma* ve *sorumluluk* değerlerine yer verildiği görülmüştür. Birinci sınıf ders kitabında en az ise *evrenselcilik*, *hoşgörü* ve *iyilikseverlik* değerlerine yer verildiği görülmüştür. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla değere “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında yer verilirken en az değere ise “*Geometri*” öğrenme alanında yer verilmiştir.

İkinci sınıf düzeyinde üç adet matematik ders kitabı incelenmiş ve incelenen kitaplarda en fazla *sevgi* ve *yardımlaşma* değerlerine rastlanmıştır. Bununla birlikte, ikinci sınıf ders kitaplarında en az *evrenselcilik* ve *hoşgörü* değerlerine yer verildiği görülmüştür. Öğrenme alanlarında ise “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında en fazla sosyal değere, en az ise “*Veri İşleme*” öğrenme alanında sosyal değere yer verildiği görülmüştür. Yayınlar arasında ise en fazla sosyal değere 2A yayınında yer verildiği görülmüştür.

Üçüncü sınıf düzeyinde iki adet matematik ders kitabı incelenmiştir. Sonuç olarak, üçüncü sınıf matematik ders kitaplarında en fazla *sevgi* ve *yardımlaşma* değerlerine yer verildiği görülmüştür. Üçüncü sınıf matematik ders kitaplarında en az rastlanan sosyal değerlerin ise; *iyilikseverlik*, *evrenselcilik* ve *hoşgörü* değerlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenme alanlarına baktığımızda en fazla “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında en az ise “*Veri İşleme*” ve “*Geometri*” öğrenme alanında sosyal değerlere yer verildiği görülmüştür. İki yayın evinin ders kitapları sosyal değerler bakımından kıyaslandığında; iki farklı yayın evine ait ders kitabında yakın sayıda sosyal değer yer aldığı görülmüştür.

Dördüncü sınıf ders kitabında ise en fazla *nezaket* ve *saygı* sosyal değeri yer aldığı sonucuna varılmıştır. Dördüncü sınıf ders kitabında en az yer verilen sosyal değerler; *hoşgörü* ve *iyilikseverlik* değerleridir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde; diğer sınıf düzeylerinde olduğu gibi “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında daha fazla sosyal değere rastlanmıştır. “*Geometri*” öğrenme alanında ise diğer öğrenme alanlarından daha az sayıda değere yer verilmiştir.

Tüm sınıf düzeyleri değerlendirildiğinde; en fazla değere dördüncü sınıf düzeyinde yer verilmiş olup ikinci ve üçüncü sınıf düzeyinde yakın düzeyde sosyal değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Buna rağmen birinci sınıf düzeyinde sosyal değerlere diğer üç sınıf düzeyinden daha az yer verildiği belirlenmiştir. Tüm kitaplarda yer alan değerlerin toplamı incelendiğinde; en fazla sevgi ve yardımlaşma değerlerine yer verilmiştir. Hoşgörü, iyilikseverlik ve evrenselcilik değerlerine ise daha az yer verildiği görülmüştür. Benzer şekilde; Sayın, Orbay ve Şam (2019) yardımseverlik değerinin beşinci sınıf matematik ders kitaplarında, en fazla yer verilen değerlerden biri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Şahin ve Başgül (2018) ise yaptıkları çalışmada; sevgi değerinin ortaokul matematik ders kitaplarında en çok yer verilen, hoşgörü ve iyilikseverliğin ise daha az yer verilen değerler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçların aksine, Karaca ve Uzunkol (2019) üçüncü ve dördüncü sınıf matematik ders kitaplarında yardımseverlik değerinin en az yer verilen değerlerden biri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenme alanlarına bakıldığında ise “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında tüm sınıf düzeylerinde en fazla değere yer verildiği görülmüştür. “*Veri İşleme*” öğrenme alanında ise en az sayıda değere rastlanmıştır. Benzer şekilde Şahin ve Başgül (2018) yaptıkları çalışmada; ortaokul matematik ders kitaplarında en fazla sosyal değere “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında yer verildiğini, “*Veri İşleme*” öğrenme alanında ise az sayıda değere yer verildiğini ifade etmişlerdir.

Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Değerler Hakkındaki Görüşleri

Çalışma sonunda, sınıf öğretmenleri sosyal değerleri tanımlamakta ve açıklamakta zorluk yaşadıkları görülmüştür. Sınıf öğretmenleri sosyal değerlerin toplum açısından önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenleri öğretim programını değerler açısından değerlendirdiklerinde; değerlerin öğretim programında yeterince yer almadığını ve öğretim programının salt matematiksel bilgi öğrenmeye odaklandığını vurgulamışlardır. Katılımcıların çoğu öğretim programında sosyal değerlere daha fazla yer verilmesi gerekti-

ğini belirtmişlerdir. Değerlere daha fazla yer verilmesinin öğrenciler açısından bilinçli ve bilinçsiz öğrenmelere neden olacağı ve bu öğrenmelerin öğrencilerin faydasına olacağını düşünmektedirler. Benzer şekilde ilgili literatürde yer alan çalışmalarda; okul öncesi (Akıtürk ve Bağçeli Kahraman, 2019), ilkokul (Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014), ortaokul (Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014) ve lise öğretmenlerinin (Kaymakcan ve Meydan, 2011) değerlerin her kademedeki öğrenci için önemli olduğuna dair görüşlerini ifade etmişlerdir. Değerlerin öğrenciler açısından son derece önemli olmasına rağmen birçok çalışmada (Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014; Kaymakcan ve Meydan, 2011) öğretmenlerin değerler eğitimine yeterince önem verilmediğini belirtmişlerdir. Örneğin, Kaymakcan ve Meydan (2011) din kültürü öğretmenlerinin değerler eğitimine okullarda yeterince önem verilmediğini ifade ettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Sınıf öğretmenlerinin matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin varlığı hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Buna karşın sınıf öğretmenleri, matematik ders kitaplarında sosyal değerlerin yer almasının değerlere yönelik öğrencilere gizil öğrenmeler sağlayacağını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Dinçer ve Gözel (2019) sınıf öğretmenlerinin değerlerin öğrencilere aktarılmasının çok önemli olduğunu ve ilkokul derslerine değerlerin entegre edilmesi gerektiğini benimsediklerini ifade etmişlerdir.

Çalışma sonunda bazı katılımcılar, matematikte sosyal değerlerin olmasının matematik başarısı açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceğini açıklamışlardır. Benzer şekilde; Batmaz ve Erdoğan (2019) sınıf öğretmenlerinin akademik başarı odaklı eğitim sisteminden dolayı değerlere yeterince önem verilmediğine dair öğretmen görüşlerine ulaşmışlardır. Çalışma sonunda bazı katılımcılar ise tam tersi şekilde matematiğin değerlerle bir bütün olduğunu ve iyi insan yetiştirmede önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca çalışma sonucunda, katılımcıların öğretim programında ve ders kitaplarında gördükleri eksiklikleri kendi çabaları ile tamamladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretim programlarında derslerin amacı; sadece akademik başarı yönünden ifade edilmemiştir. Bunun yanında topluma katkı sağlayacak iyi bir vatandaş ve birey olmalarının nasıl sağlanacağına dönük açıklamalara da yer verilmiştir (MEB, 2017). Başka bir ifade ile amaç sadece öğrencileri meslek sahibi yapmak değil, bunun yanında toplumun kültürünün ve insanlığın getirdiği değerlere sahip bireyler yetiştirmektir. Bunu sağlamada önemli olan unsurlardan biride ders kitaplarıdır (MEB, 2017). Bunun için ders kitaplarında belirli standartlar

olmalıdır. Fakat bu çalışmada yayın evine ve sınıf düzeyine göre değerlerin değiştiği görülmüştür. Ders kitaplarında yer alan değerleri incelemeye yönelik yapılan çalışmalarda (Kılıç ve Aktan, 2015; Şahin ve Başgül, 2018), değerlerin bulunma oranının yazarlara ve yayın evlerine göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı ders kitaplarında sosyal değerler açısından bir standart sağlanabilir.

Öneriler

Araştırmamanın bu bölümünde çalışma doğrultusunda yapılan öneriler maddeler halinde yer almaktadır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Bazı sınıf düzeylerinde sosyal değerlerin az olması sonucu dikkate alınmalı öğrenci gelişimine göre değerler sınıf düzeylerinde gerektiği kadar yer almalıdır.
- Sınıf öğretmenlerine değerlerin varlığı ve aktarımı konusunda yardımcı olmak için kılavuz kitaplar ve hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Çalışmada az rastlanan hoşgörü, iyilikseverlik ve evrenselcilik değerlerine kitaplarda daha fazla yer verilmelidir.
- Öğrenme alanlarında değerlerin dengesiz dağıtıldığı görülmüş ve her öğrenme alanında değerlerin olması gerektiği düşünülmektedir. Bundan dolayı sosyal değerlere bütün öğrenme alanlarında yer verilmelidir.

Araştırmaya Yönelik Öneriler

- Çalışmanın sonucunda her yayın evine göre bulunan değer alanları ve sayıları farklılık gösterdiği düşünüldüğünde bu konuda hedeflenen insan profili için bir standart geliştirilebilir.
- Matematik dersinde sosyal değerlerin varlığının matematik başarısına etkisini araştırmak için yarı deneysel çalışma yapılabilir.

Kaynakça

Akıttürk, H.K. ve Bağçeli Kahraman, P. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının değerler eğitimine yönelik görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(38), 267-294.

- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607- 622.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Baş, M. (2017). 2009 ve 2015 ilköğretim matematik dersi öğretim programları ile 2017 ilköğretim matematik dersi öğretim programı karşılaştırması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1219-1258.
- Batmaz, O. ve Erdoğan, T. (2019). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(6), 2681-2692.
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A. ve Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 427-440.
- Bishop, A. J. (1999). Mathematics teaching and values education-An intersection in need of research. *ZDM*, 31(1), 1-4.
- Bolat, Y. (2013). Bir değer ölçme aracı: Çok boyutlu sosyal değerler ölçeği. *Turkish Journal of Education*, 2(4), 13-27.
- Dede, Y. (2007). Matematik öğretiminde değerlerin yeri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 12-25.
- Denscombe, M. (2010). *The good research guide: for small-scale social research projects* (4th Edition). London: Open University Press.
- Deveci, H. ve Ay, T. S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencine verilen insani değerler eğitimin insani değerler ölçeği ile sınanması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Diñer, B. ve Gözel, Ü. (2019). İlkokul programlarında (1-4) yer alan ve kazandırılması hedeflenen değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin ve öğrenci velilerinin görüşlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(38), 207-234.
- Gül, U. M. (2017). Türkçe ders kitabındaki metinlerin (5. sınıf) değerler eğitimi yaklaşımıyla incelenmesi. *Erciyes Journal of Education [EJE]*, 1(1), 59-78.
- Güven, S. (1999). *Toplumbilim*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Haydon, G. (2006). *Values in education*. London: Continuum International Publishing Group.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.

- Karaca, D. & Uzunkol, E. (2019). İlkokul matematik ders kitaplarının içerdiği değerler bakımından incelenmesi. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 5(2), 55-71.
- Kılıç, A. ve Aktan, O. (2015). İlköğretim okulları için tavsiye edilen 100 temel eserde vurgulanan değerler. *İlköğretim Online*, 14(1), 243-275.
- Küçükşen, K. ve Budak, H. (2017). Lise öğrencilerinin sosyal değer tercihlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1813-1826.
- Lickona, T. (2009). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. London: Bantam.
- McMillian, H. J. ve Schumacher, S. (2010). *Research in education*. Boston, USA: Pearson Education.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2017). Değerler eğitimi yönergesi (2019, Nisan 2). Erişim adresi: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerleregitimi.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5, 6, 7 ve 8. sınıflar) (2019, Nisan 2). Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=329>
- Naylor, D. T. ve Diem, R. A. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Amer School Pub.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Pres.
- Sanchez, T. R. (1998). *Using stories about heroes to teach values*. ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.
- Sayın, V., Orbay, K. ve Şam, E. A. (2019). 5. sınıf matematik ders kitabının değerlerimiz açısından incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 161-171.
- Schwartz, (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Sennett, R. (2003). *Respect in a world of inequality*. New York: Norton.
- Spranger, E. (1928). *Types of men*. Translated by P. J. W. Pigors, Halle, East Germany: Max Niemeyer Verlag.

- Şahin, Ö. ve Başgül, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(34), 90-104.
- Şahin, T. ve Katılmış, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterlilikleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-16.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults living values an educational program*. Deerfield Beach, Florida: Health Communications, Inc.
- Topkaya, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerine ait nitel bir çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 637-652.
- Turan, S., & Aktan D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Türk Dil Kurumu (2019). Genel Türkçe sözlük (2019, Nisan 2). Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca345026ffd52.72206141
- Veugeliers, W. ve Vedder P. (2003). Values in teaching. *Teachers And Teaching: Theory and Practice*, 9, 377-389.
- Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Sözkese Matbaacılık.

İncelenen Kitaplar

- Kayhan Altay, M., Özyıldırım Gümüş, F., Yaman, H., Özer, A. ve Şengil Akar, Ş. (2018). *İlkokul matematik 1 ders kitabı*. Ankara: MHG Yayıncılık.
- (2A) Çelebi Akkaya, S. (2018). *İlkokul matematik 2.sınıf ders kitabı*. Ankara: Başak Yayıncılık.
- (2B) Apladı, D., Canbaz Kırıkciöğlü, R. ve Cerit, Ç. F. (2018). *İlkokul matematik 2 ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları.
- (2C) Atlı, A., Doğangüzel, E. E., Güneş, A. ve Şahin, N. (2018). *İlkokul matematik 2 ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları.
- (3A) Doğan, O. ve Gezmiş, A. T. (2018). *İlkokul matematik 3 ders kitabı*. Ankara: Ada Yayıncılık.
- (3B) Genç, N., Güleç, H., Şahin, N. ve Taşçı, S. (2018). *İlkokul matematik 3.sınıf ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları.
- Özçelik, U. (2018). *İlkokul matematik 4 ders kitabı*. Ankara: ATA Yayıncılık.

Extended Abstract

Social Values in Primary School Mathematics Textbooks

Ömer ŞAHİN, Corresponding Author, Assistant Professor.
Amasya University, Faculty of Education, Turkey.
mersahin60@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7449-3627>

Kübra TUĞRUL, Teacher.
Republic of Turkey Ministry of National Education, Turkey.
kubraturul@hotmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-5949-2279>

Article Type: Research Article
<https://doi.org/10.34234/ded.620309>
Received Date: 13.09.2019
Accepted Date: 28.01.2020
Published Date: 25.06.2020

Introduction

It is believed that mathematics is a field that does not contain values. However, mathematics also has values (Dede, 2007). It is wrong to think that mathematics and values are unrelated, and the place and significance of values education in mathematics are clear (Bishop, 1999). Therefore, there was a need for this study which aimed to investigate first, second, third and fourth grade mathematics textbooks in terms of social values. In this context, it was aimed to see how social values are included in primary school mathematics textbooks. In accordance with the objective of the study, how social values are included in mathematics textbooks was investigated based on grade levels and learning areas. The study sought answers for the following questions in the scope of its general objective:

1. What is the occurrences of social values in primary school mathematics textbooks based on grade levels, learning areas and types of publications?
2. What are the views of classroom teachers regarding values?

Method

Research Design

The illustrative case study method, one of the qualitative research methods, was used to examine the social values in the primary school mathematics textbooks. The most significant advantage of case study is that it provides an opportunity to conduct an in-depth analysis of a case, situation, relationship or process (Denscombe, 2010). The case of this study consisted of social values that occurred in primary school mathematics textbooks.

Participants

The participants of the study consisted of 9 in-service teachers who completed their undergraduate education. Due to research ethics, the real names of the participants were not used, and they were coded as T1, T2, ... T9.

Data Collection

In the data collection process of this study, the qualitative data collection method of document analysis (document and artifact collection method) was utilized. In the data collection process, the primary school mathematics textbooks that are published on the website *www.eba.gov.tr* by the Turkish Ministry of National Education which provides electronic documents for teachers were examined. With the purpose of learning about the views of the in-service teachers regarding teaching values, the method of semi-structured interviews was utilized.

Data Analysis

In order to analyze the social values existing in the primary school mathematics textbooks, the qualitative data analysis method of descriptive analysis was used. In order to determine the social values to be used, a framework was created from the classifications of social values in the literature (Nelson, 1974, cited

in: Naylor and Diem, 1987; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Spranger, 1928; Tillman, 2000). This frame consisted of the social values of love, respect, responsibility, solidarity, tolerance, benevolence, universalism and kindness. At the next stage of the study, the data that were obtained through the semi-structured interviews that were carried out to determine the views of the in-service teachers regarding the values, and they were analyzed by using the qualitative technique of content analysis.

Validity and Reliability

The data that were analyzed by two separate researchers were coded, and the coding reliability level was found as 87%.

Findings

Findings Related to Social Values in Primary School Mathematics Textbooks

The first-grade mathematics textbook included the values of kindness (29), solidarity (28) and responsibility (26) the most frequently, while the least frequently included values were universalism (3), tolerance (5) and benevolence (9). In terms of learning areas, the most abundant occurrences of values were observed in the learning area of “*Numbers and Operations*” (88). The least abundant occurrences were observed in the learning area of “*Geometry*” (10).

Second-grade mathematics textbooks from three different publishers were examined. The books included the values of love (313) and solidarity (376) the most, while the least frequently occurred values were universalism (22) and tolerance (27). In terms of learning areas, the most abundant occurrences of values were observed in the learning area of “*Numbers and Operations*” (672), while the area of “*Data Processing*” (57) included fewer values. Based on the total numbers of values, the mathematics textbook published by 2A included the highest number of values (495).

Third-grade mathematics textbooks included the values of love (248) and solidarity (201) the most, while the least frequently occurred values were benevolence (15), universalism (31) and tolerance (36). In terms of learning areas, the most abundant occurrences of values was observed in the learning area of “*Numbers and Operations*” (421), while the areas of “*Data Processing*” (47)

and “*Geometry*” (62) included fewer social values. Comparing both publishers, it was seen that the textbooks published by 3A (394) and 3B (353) included close numbers of values.

The social values included in the fourth-grade mathematics textbook were examined, and accordingly, the values of kindness (104) and respect (96) were occurred the most, while tolerance (5) and benevolence (7) were rarely observed. As in the case of the other grade levels, the highest number of social values was found in the learning area of “*Numbers and Operations*” (211), while the lowest was in the learning area of “*Geometry*”.

In the primary school mathematics textbooks on the website www.eba.gov.tr, the values of love (646) and solidarity (648) were occurred the most. While values of tolerance (75), benevolence (93) and universalism (69) occurred more rarely. In terms of learning areas, the highest number of values were found in the area of “*Numbers and Operations*” (1392), while the learning area of “*Data Processing*” (157) included much fewer values.

Findings Regarding Primary School Teachers’ Views on Social Values

67% of teachers who participated in the interviews stated that values were not included in the curricula, and the vast majority of them (89%) were unable to determine values occurred in mathematics textbooks. 22% of the participants believed that values are unimportant in mathematics courses and could affect success in mathematics negatively. As opposed to this, 78% thought values should be included in mathematics courses. In addition to this, 67% of the participants stated that they include social values in mathematics courses.

Discussion and Conclusion

Social Values in Primary School Mathematics Textbooks

As a result of the study, it was observed that the values of love and solidarity were included the most in the primary school textbooks, while the least frequently included values were universalism, tolerance and benevolence. Similarly, Şahin and Başgöl (2018) stated that the value of love is the most commonly used value in the middle school mathematics textbooks, whereas tolerance and benevolence are the less widely regarded values.

In terms of learning areas, the highest number of values was included in the area of “*Numbers and Operations*”, while the lowest number was found in the area of “*Geometry*”. It was clear that the first-grade mathematics textbook included a low number of values by a total of 143 values. Three second-grade mathematics textbooks were examined, and the most frequently encountered values were love and solidarity. Among the publications, the textbook published by 2A included the highest number of social values. Two third-level mathematics textbooks were examined, and the most frequently encountered values were love and solidarity. Both publications included close numbers of values. In the fourth-grade textbook, the most frequently included social values were found to be; kindness and respect.

Considering all grade levels and publications, the highest number of values was included on the fourth grade level. It was clear that the first grade level included fewer values in comparison to the other three grade levels. In terms of learning areas, it was observed that the area of “*Numbers and Operations*” included the highest number of values on all grade levels, while the area of “*Data Processing*” included the lowest number of values.

Primary School Teachers’ Views on Social Values

When teachers evaluated the curricula, they emphasized that values were not sufficiently included in the curricula, and the curricula included a plain mathematics instruction. Most participants stated that values should be included more in the curricula. They thought that including more values will lead to conscious and unconscious learnings among students, and these learnings will be beneficial for them. While some participants were observed to be hesitant in terms of the presence of social values in mathematics textbooks, others stated that they noticed the importance allocated to values were not adequate. They said inclusion of values would form latent learnings in students. Similarly, Dinçer and Gözel (2019) stated that it was very important for primary school teachers to transfer the values to the students and that they should integrate the values into the primary school classes. Some participants believed that inclusion of values in mathematics would have a negative effect on success in mathematics and overshadow mathematics. In contrast, most participants believed that mathematics is intertwined with values and important in training people. It was observed that some participants try to compensate for the shortcomings of the curricula and textbooks with their own efforts.

Recommendations

The finding that social values were included less on some grade levels need to be considered, and values should be included as much as they are needed on different grade levels based on the developmental level of students. It was observed that values were distributed among learning areas in an unbalanced way, and it is believed that values should be included in all learning areas. This is why social values should be present in all learning areas. Further quasi-experimental studies may be carried out to investigate the effects of the presence of social values in mathematics courses on mathematics success.